

УДК 354.075.2:339.137.2](477) DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.4.10>

Іван Данилович Копайгора,

*кандидат юридичних наук, професор,
Державний університет економіки і технологій;*

<https://orcid.org/0000-0002-8864-5617>;

Ірина Іванівна Копайгора,

*кандидат юридичних наук,
Державна уповноважена антимонопольного комітету України*

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

У статті досліджено принципи діяльності Антимонопольного комітету України. Проаналізовано чинне законодавство, що встановлює особливості реалізації принципів діяльності Антимонопольного комітету України. Встановлено, що принципами діяльності Антимонопольного комітету України є законність, гласність, захист конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів. Зроблено висновок, що принцип захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом є основним під час практичної діяльності Антимонопольного комітету України.

Ключові слова: Антимонопольний комітет України, діяльність, принципи, законність, гласність, захист, конкуренція, суб'єкти господарювання.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Діяльність будь-якого державного органу в Україні побудована на певних керівних засадах (принципах), що визначають сутність його діяльності і місце та роль серед інших. Не є винятком і Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ). Створення зазначеного органу зі спеціальним статусом зумовлено необхідністю врегулювання державного захисту конкуренції у сфері публічних закупівель. Конкуренція є важливим і дієвим механізмом, що забезпечує високу ефективність, пропорційність і динамічність ринкових відносин у сфері виробництва товарів та надання послуг. Кожен суб'єкт господарювання прагне до того, щоб забезпечити собі найвигідніші умови виробництва та продажу товарів чи послуг на конкретному ринку, використовуючи при цьому позитивні риси конкуренції та монополізму [1, с. 3].

Таким чином, сьогодні підприємницьку діяльність і сферу публічних закупівель неможливо уявити без конкуренції, а тому діяльність

АМКУ набуває особливого значення. Саме тому доцільним є вивчення засад, на яких ґрунтується його діяльність, зокрема принципів.

Стан дослідження проблеми

Питання діяльності й елементів адміністративно-правового статусу Антимонопольного комітету України досліджували у своїх працях такі вчені, як О. О. Бакалінська, Ю. В. Журик, Т. В. Кантур, С. А. Кузьміна, М. О. Малюк, В. К. Мамутов, О. М. Околович, О. В. Пономарьов, М. В. Слободянюк, В. В. Хачатрян, А. Е. Шаститко, І. А. Шумило та ін. Вони зробили значний внесок у розвиток досліджень діяльності та функціонування АМКУ, проте тематика принципів діяльності АМКУ залишилася поза увагою дослідників.

Таким чином, необхідність удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує принципи діяльності АМКУ, та недостатність наукових досліджень із вказаної тематики обумовлюють актуальність і своєчасність нашої наукової статті.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення принципів діяльності АМКУ. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: дослідити нормативно-правову основу регулювання принципів діяльності АМКУ; встановити перелік принципів діяльності АМКУ; визначити зміст кожного із принципів діяльності АМКУ.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в подальшому розвитку положень, що стосуються визначення нормативно-правової основи регулювання принципів діяльності АМКУ, а також у формулюванні нових висновків і пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу

Зазначимо, що базові положення, засади (принципи) діяльності АМКУ знайшли своє закріплення в Законі України «Про антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-ХІІ¹. Відповідно до вказаного нормативно-правового акта основними принципами діяльності АМКУ є:

- законність;
- гласність;
- захист конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом і пріоритету прав споживачів (ст. 4)².

¹ Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 04.09.2021).

² Там само.

Розглянемо детальніше кожен із них. Термін «законність» є похідним від терміна «закон», як комплексне поняття він охоплює всі сторони життя права – від його ролі у створенні закону до реалізації його норм в юридичній практиці. Законність висвітлює правовий характер організації суспільно-політичного життя, органічний зв'язок права і влади, права та держави, права і суспільства [2, с. 231].

Зміст законності включає в себе такі складові:

- 1) невіддільність від загальнообов'язкового права;
- 2) метод державного керівництва суспільством – шляхом ухвалення нормативно-правових актів і забезпечення їх реалізації;
- 3) принцип діяльності держави.

Отже, законність – це режим (стан) відповідності суспільних відносин законам і підзаконним нормативно-правовим актам держави, який виникає в результаті їх неухильного виконання всіма суб'єктами права¹. Тобто у традиційному розумінні принцип законності діяльності АМКУ означає, що вся діяльність АМКУ побудована на правових приписах, а всі посадові особи АМКУ здійснюють свою діяльність виключно у спосіб та в межах, що визначені законом.

Також відповідно до зазначеного вище нормативно-правового акта принцип законності в діяльності АМКУ означає, що:

– АМКУ уповноважений розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність і обґрунтованість (п. 3 ч. 1 ст. 7);

– у випадках, визначених законом, АМКУ уповноважений проводити огляд службових приміщень, транспортних засобів суб'єктів господарювання, вилучати або накладати арешт на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами або джерелом доказів у справі незалежно від їх місцезнаходження (п. 7 ч. 1 ст. 7);

– АМКУ має право звертатися до суду з позовами, заявами і скаргами у зв'язку із застосуванням законодавства про захист економічної конкуренції, а також із запитамми щодо надання інформації про судові справи (п. 15 ч. 1 ст. 7);

– АМКУ може звертатися та одержувати від компетентних органів інших держав необхідну інформацію для здійснення своїх повноважень (ч. 1 ст. 7)² тощо.

Реалізація принципу законності діяльності АМКУ знаходить своє висвітлення в положеннях Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. № 2210-III. Цим Законом передбачає, що:

¹ Законність: поняття, сутність, принципи, гарантії // Навчальні матеріали онлайн : сайт. URL: https://pidru4niki.com/84589/pravo/zakonnist_ponyattya_sutnist_printsipi_garantiyi (дата звернення: 04.09.2021).

² Там само.

1) органи Антимонопольного комітету України на підставі вмотивованого клопотання в інтересах розслідування справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції забезпечують конфіденційність інформації про особу (п. 1 ч. 5 ст. 6);

2) узгоджені дії, що відповідають типовим вимогам до них, встановленим АМКУ, дозволяються і не потребують дозволу органів АМКУ відповідно до ч. 1 ст. 10 цього Закону, якщо про це прямо вказано в рішенні АМКУ про встановлення типових вимог (ч. 2 ст. 11);

3) з метою запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, підвищення передбачуваності його застосування АМКУ чи його адміністративна колегія мають право надавати суб'єктам господарювання на підставі наданої ними інформації висновки у формі рекомендаційних роз'яснень щодо відповідності дій суб'єктів господарювання положенням ст. 6, 10 та 13 цього Закону (ч. 1 ст. 14) тощо¹.

Таким чином, реалізація принципу законності в діяльності АМКУ та його органів, посадових осіб прямо передбачена чинним законодавством України, а тому його дотримання є запорукою забезпечення принципу законності в державі загалом, а не лише діяльності АМКУ.

Що стосується такого принципу діяльності АМКУ, як гласність, то зазначимо, що традиційно вказана засада передбачає те, що органи влади повинні звітувати про свою діяльність народові, наприклад шляхом опублікування щорічних звітів діяльності, інформування населення про свою діяльність тощо. У діяльності АМКУ принцип гласності означає, що він зобов'язаний оприлюднювати на власному офіційному сайті та надавати громадськості за запитом інформацію про свою діяльність, справи, що перебувають у його провадженні, тощо.

Загалом, гласність в юридичній літературі трактується як демократичний принцип організації суспільного життя, що полягає у відкритості (публічності) діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади, інших державних органів та громадських організацій, органів місцевого самоврядування та самоорганізації населення, за винятком передбачених законом випадків, коли публічність може зашкодити інтересам держави, юридичних осіб або особистим інтересам громадян. Вказується, що забезпечення принципу гласності забезпечується шляхом поширення інформації про діяльність зазначених органів і організацій через засоби масової інформації та за допомогою інших форм інформування населення, забезпечення доступу громадян до участі в їх діяльності².

¹ Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 04.09.2021).

² Гласність // LIGA 360 : сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001046> (дата звернення: 04.09.2021).

Зазначимо, що основною формою реалізації зазначеного принципу є оприлюднення щорічних звітів на офіційному сайті АМКУ. Так, у звіті АМКУ за 2020 р. вказано, що на рівень збалансованості і сприятливості конкурентного середовища на ринку значний вплив мають непрозорість економічних відносин, нестабільність зовнішніх і внутрішніх цін, надмірна залежність від імпорту автомобільного пального, намагання іноземного капіталу впливати на економічні процеси, застарілість матеріально-технічної бази українських нафтопереробних комплексів, неефективність державного регулювання в умовах посилення підприємницької діяльності поза межами офіційної економіки. За результатами дослідження підготовлено аналітичні матеріали щодо методологічних підходів із визначення стану конкуренції на регіональних ринках роздрібною реалізації світлих нафтопродуктів, які органи АМКУ можуть використовувати під час прийняття рішень щодо напрямів формування та реалізації конкурентної політики, розгляду справ про захист економічної конкуренції, а також під час підготовки методичних та інформаційних матеріалів для органів державної влади¹.

Таким чином, принцип гласності в діяльності АМКУ знаходить своє висвітлення в публічній інформативній діяльності АМКУ, його органів і посадових осіб, зокрема з питань інформування населення про свою діяльність, оприлюднення звітів, аналітичних довідок, пропозицій щодо вдосконалення антимонопольного законодавства, поширення інформації про справи, що перебувають у його провадженні, тощо.

Щодо принципу захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів значимо таке. Вказаний принцип передбачає, що АМКУ забезпечує розвиток конкурентних відносин в Україні, що і визначає специфічні особливості діяльності суб'єктів господарювання [3, с. 233]. Також з метою дотримання зазначеного принципу АМКУ проводить опитування щодо впливу положень наказів Міністерства внутрішніх справ України на стан конкурентного середовища на ринках надання суб'єктами господарювання послуг, вирішення інших скарг, що надходять для розгляду. Комітет розглядає заперечення та міркування, а також приймає всі документи, які б могли вплинути на його рішення [4, с. 33].

У контексті реалізації принципу захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів зазначається, що основним завданням АМКУ є

¹ Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік : затв. Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 11.03.2021 № 7-рп // Антимонопольний комітет України : офіц. сайт. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf> (дата звернення: 04.09.2021).

участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції. При цьому вказується, що з метою запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, підвищення передбачуваності його застосування органи АМКУ на підставі заяви про надання попередніх висновків та поданої до заяви інформації надають суб'єктам господарювання, органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю попередні висновки стосовно узгоджених дій, концентрації [5, с. 208].

Тобто принцип захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів передбачає здійснення АМКУ низки заходів щодо дотримання всіма суб'єктами господарювання конкуренції, законодавства про публічні закупівлі та багато іншого. Зокрема, цей принцип повністю відображається у всій діяльності АМКУ, зокрема з питань державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Висновки

Встановлено, що принципами діяльності АМКУ є законність, гласність, захист конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів.

Визначено, що реалізація принципу законності в діяльності АМКУ та його органів, посадових осіб прямо передбачена чинним законодавством України, а тому його дотримання є запорукою забезпечення принципу законності в державі загалом, а не лише діяльності АМКУ.

Доведено, що принцип гласності в діяльності АМКУ знаходить своє висвітлення в публічній інформативній діяльності АМКУ, його органів та посадових осіб, зокрема з питань інформування населення про свою діяльність, оприлюднення звітів, аналітичних довідок, пропозицій щодо вдосконалення антимонопольного законодавства, поширення інформації про справи, що перебувають у його провадженні, тощо.

Наголошено, що принцип захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів передбачає від здійснення АМКУ низки заходів щодо дотримання всіма суб'єктами господарювання конкуренції, законодавства про публічні закупівлі та багато іншого.

Пріоритетними напрямками подальших досліджень вбачаємо аналіз зарубіжного досвіду регламентації принципів діяльності аналогічних АМКУ органів.

Список бібліографічних посилань: 1. Базилевич О. М. Правові засади антимонопольного регулювання господарської діяльності. Тернопіль, 2018. 40 с. 2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с. 3. Слободянюк М. В., Хачатрян В. В. Особливості функціонування Антимонопольного комітету України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 232–234. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/48.pdf> (дата звернення: 04.09.2021). 4. Замрига А. Актуальні проблеми правового регулювання антимонопольних конкурентних відносин в умовах сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 31–34. 5. Пономарьов О. В. Правові основи діяльності Антимонопольного комітету України. *Форум права*. 2007. № 3. С. 207–211. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2007_3_33.pdf (дата звернення: 04.09.2021).

Надійшла до редколегії 08.09.2021

Kopaihora I. D., Kopaihora I. I. Principles of activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine

The article examines the principles of the Antimonopoly Committee of Ukraine. The current legislation establishing the peculiarities of the implementation of the principles of activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine is analyzed. It is established that the principles of activity of the Antimonopoly Committee of Ukraine are legality, publicity, protection of competition on the principles of equality of physical and legal persons before the law and priority of the rights of consumers. It is concluded that the principle of protection of competition on the principles of equality of individuals and legal entities before the law is the main course of practice of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

It is established that the principles of the Antimonopoly Committee of Ukraine are legality, publicity, protection of competition on the basis of equality of individuals and legal entities before the law and the priority of consumer rights.

It is determined that the implementation of the principle of legality in the activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine, its bodies and officials is directly provided by current legislation of Ukraine, and therefore its observance is a guarantee of legality in the state as a whole, not only the activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

It is proved that the principle of publicity in the activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine is reflected in the public information activities of the Antimonopoly Committee of Ukraine, its bodies and officials, in particular on informing the public about its activities, publishing reports, analytical reports, proposals to improve antitrust law, cases pending, etc.

It is emphasized that the principle of protection of competition on the basis of equality of individuals and legal entities before the law and the priority of consumer rights provides for the Antimonopoly Committee of Ukraine to implement a number of measures to comply with competition, legislation on public procurement and more.

The priority areas of further research are the study of foreign experience in regulating the principles of similar Antimonopoly Committee of Ukraine bodies.

Key words: Antimonopoly Committee of Ukraine, activity, principles, legality, publicity, protection, competition, enterprises.

